

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

9908

✓
655q-

q-89 un

~~98~~

2186

9

N 10 b.

640

16

7x7 = 49

560

2002

450

86-400

40

48

36

6559. 44
9-89

ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՀՆԱՐՈՂԸ

3. ԳՈՒՏՏԷՆԲԵՐԳ

1028
36176

Handwritten signature

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

10.

ՄՈՍԿՈՒՍ

ՏՊԱՐԱՆ ՄԿՐՏԻՉ ԲԱՐԻՈՒԿԻԱՐԵԱՆԻ.

1890

50 03

38196 - ան.

3. ԳՈՒՏՏԵՆՐԵՐԳ.

Ա.

պազրութեան առաջին հարող Յովհան Գուտտենբերգ ծնաւ 1400 թրւին, Գերմանիայի ազատ և հարուստ Մայնց քաղաքում: Իսկ հին ազնուական ցեղից էր:

Մայնց, Ստրասբուրգ, Վորմս և Ռենտսի միւս քաղաքները, որոնք գտնվում էին գերմանական կայսեր բարձրագոյն իշխանութեան տակ, կառավարվում էին ինքն իրենց, ինչպէս փոքրիկ հասարակապետութիւններ. նոցա բնակիչներն էին քաջ ազնուականները, վաճառական դասը և աշխատասէր հասարակ ժողովուրդը: Ազնուականները և քաղաքացիք սակայ վիճում էին միմեանց հետ իշխանութեան համար, իսկ ժողովուրդը պաշտպանում էր այդ դասակարգի կամ մէկ կողմը, կամ միւս, և նոցա փոփոխաբար կամ քաջալերում, կամ հալա-

Дозволено Цензурою. С.-Петербургъ, 17 Марта 1890 г.

22504-60

ծում էին ժողովուրդին. այդ կռիւները, որոնք ծագում էին որևէ մէկի անձնական հաշիւներից և փառասիրութիւնից, ստէպ յարուցանում էին ընտանեկան պատերազմներ. և յաղթողները լինում էին կամ ազնուականները կամ քաղաքացիք կամ ժողովուրդը. և այդ պատճառով այդ քաղաքի բնակիչները բաժանվում էին յաղթողների և յաղթուողների. յաղթուողներից շատերը սովորաբար կնիծարկվում էին սքսորի:

Բ.

Երիտասարդ Գուտտէներգը լինելով իսկական ազնուական, իւր հայրենիքի Մայնց քաղաքի ներքին խռովութիւնների ժամանակ, պատերազմում էր այն խմբի համար, որին պատկանում էին ինքը, իւր հայրը և պապը. այս անգամ յաղթուողները եղան ազնուականները. և Գուտտէներգ իւր բոլոր տղամարդ ազգականների հետ աքսորուեցաւ Մայնցից. մնացին մայրը և քոյրերը մենակ կառավարելու տունը և կայքը. սոցա մեղաւոր Համարեցին, որ ազնուական կանայք են. Գուտտէներգի այս առաջին աքսորը երկարատե չէր. թշնամացող խմբերը հաշտուեցան և աքսորեալները վերադարձան. բայց շուտով, 1420 թուին, մի դատարկ վէճ՝ ծագեցաւ այն մասին, թէ ո՞վ պէտք է գնայ ամենից առաջ,

Ռոբերտ կայսեր հանդիսաւոր կերպով Մայնց մտնելու ժամանակ և այդ վէճից ծագեց մի ընդարձակ կռիւ. և Գուտտէներգ տասն և ինը տարեկան հասակում երկրորդ անգամ աքսորուեցաւ հայրենիքից:

Այս անգամ Փրանկֆուրտ ազատ քաղաքը, առաջարկեց իւր միջնորդութիւնը և հաշտեցրեց կրոնող խմբերին. աքսորեալ ազնուականներին վերադարձրին հայրենիք այն պայմանով, որ այնուհետև հաւասար իրաւունքներ ունենան ամեն մի դործում, ինչ որ վերաբերում է քաղաքի կառավարութեան: Բայց արդեօք նորա համար, որ իւր քաջութեամբ միւսներից աւելի վտանգաւոր էր առետրական դասին, և ինքն էլ ամենից քիչ էր համակրում նորան, թէ հպարտութիւնը, որը նա ծծել էր մօր կաթի հետ, արդելում էր հպատակել ոչ-ազնուականների լծին, կամ դուցէ այն պատճառով, և այդ ամենից հաւանական է, որ տասը տարուայ կենցաղավարութիւնը Ստրասբուրգում, ուր պարապում էր գիտութիւններով, նորա միտքը դարձել էր աւելի բարձր նպատակների քան թէ հասարակապետութեան դատարկ պատիւները, Գուտտէներգ մերժեց վերադառնալ հայրենիք. նորա մայրը, որ անդադար հոգս էր քաշում որդու մասին, խնդրեց հասարակապետութիւնից, զոնէ իբրև կենսաթոշակ, թոյլ տալ ստանալու իւր կալուածքներից մի փոքր մասը, որ հասարակապետութիւնը զրաւել էր. հասարակապե-

տութիւնը պատասխանեց, որ Գուտաէները պը-
նուականը, Հրաժարուելով Հայրենիք վերադառնա-
լուց, յայտնի թշնամի եղաւ նորան. իսկ թշնամի-
ներին նա չէ տալիս կենսաթոշակ: Գուտաէները յա-
մառելով իւր հպարտութեան մէջ, դատապարտեց
իրեն կամաւոր արքայի և նա ստիպուած էր ապրել
միայն մօր ծածուկ ուղարկած փողերով:

Բայց նա Ստրասբուրգում իւր բնութեան և իւր
գիտնական պարագմունքների համար գրաւեց այն-
պիսի միահամուռ սէր և յարգանք, որ երբ Մայնցի
դատարանի նախագահը մէկ անգամ պէտք է անցնէր
այդ քաղաքով, Գուտաէներըզին համակրողները բըռ-
նեցին նորան և տարան բերդ. ու բայ չթողին այն-
տեղեց, մինչև չտացան Մայնց քաղաքի գրաւոր հա-
մաձայնութիւնը՝ վերադարձնել Գուտաէներըզին իւր
նախնիքների ժառանգութիւնը:

Գ.

Նորից տէր դառնալով իւր եկամուտներին, Գուտ-
աէները միջոց ունեցաւ իրեն նուիրելու գրագիտա-
կան, կրօնական և գեղարուեստական ձգտումներին.
նա սկսեց թափառել քաղաքից քաղաք, ուսումնասի-
րելով նոցա իւրաքանչիւրի նշանաւոր յիշատակ-
ները, այցելելով ամեն դասակարգի մարդիկներին,
որոնք մի որ և է բանով յայտնի էին գիտութեան,

գեղարուեստի, կամ մինչև անգամ արհեստների մէջ.
այն ժամանակ Գերմանիայում, արհեստաւորները
համարեա՞ հաւասար էին գեղարուեստագէտներին.
այդ այն նշանաւոր ժամանակն էր, երբ արհեստը,
դեռ հազիւ յայտնի եղած, համարվում էր գեղա-
րուեստ, և երբ մինչև անգամ ամենահասարակ ար-
հեստաւորները ստեղծում էին իրենց առաջին ձե-
ռագործը, որը նորութեան պատճառով ամենքին
երևում էր իբրև հրաշալիք: Գուտաէներըզը ճանա-
պարհորդում էր մենակ, ոտով, պայուսեակը ուսին,
որի մէջ պահուած էին նորա աւելորդ շորերը և
գրքերը, իսկ այնպէս, ինչպէս մէկ հասարակ ուսա-
նող, որը թափառում է ուսումնարանից ուսումնա-
րան, կամ ինչպէս մէկ արհեստաւոր, որը որոնում
է վարձողի: Այդպէս նա անցաւ Ռենտոի ավերը,
Իտալիա, Չիլիցերիա, Գերմանիա և վերջապէս Նոլան-
դիա. այդ ճանապարհորդութիւնը աննպատակ չէր.
նորա առաջնորդը հաճոյքը չէր, այլ մի որոշ նպա-
տակ, որը նորա հետ էր ամեն տեղ և ամեն ժա-
մանակ. նա կամենում էր միայն մի բան և նախա-
գագացմունքը նորան ասում էր, որ վաղ, թէ ուշ, նա
հասնելու է իւր նպատակին. նորա նուիրական դա-
ղափարն էր Աստուծոյ խօսքը տարածել Աստուա-
ծաշունչ գրքով աւելի շատ մարդիկների մէջ:

Եւ այդպէս կրօնը, Աստուծոյ սէրը, մղում էր ե-
րիտասարդ աշխատաւորին որոնելու նոր ճանապարհ-

ներ, որպէս զի օրհնեալ սերմը ցրուէ աշխարհիս երեսին, և նա գտաւ այդ հազարաւոր մարդիկների համար: Տպագրութիւնը պէտք է պարծենայ նորանով, որ իւր սկզբնաւորութեան պատճառը կրօնական եռանդն է, այլ ոչ շահասիրական ձգտումները. միայն ջերմ հաւատն է արժանի դործիք ճշմարտութիւնը գտնելու համար:

Յայտնի չէ, թէ ինչ միջոցներով նա մտածում էր իրագործել իւր գաղափարը, միայն մի դէպք ստիպեց նորան մոռանալ ամեն բան, ինչ որ առաջ մտածել էր և իսկոյն մօտեցուց նորան իւր ցանկալի գիւտին: Մէկ անգամ հոլանդիայի հարլեմ քաղաքում եկեղեցու լուսարարը, Լավրէնտիոս Կոստէր անունով, որը զիտութիւններ սիրելու համար դարձել էր Գուտաէնքերզի ընկերը, ցոյց տուեց նորան լատիներէն քերականութիւնը աշակերտների համար, որը փորուած էր փայտէ տախտակի վերայ: Տպագրական այդ առաջին փորձի պատճառը դարձեալ հասարակ պատահմունքն էր:

Դ.

Հարլեմի եկեղեցու երիտասարդ և ազքատ լուսարարը սիրահարուած էր. զարնանը, տօներին, նա քաղաքից դուրս ման գալու գնալիս, նստում էր ուռնիների տակ, առուի մօտ և քողցր երեակայու-

թիւններ էր անում: Նորա սիրտը լեքն էր սիրով դէպի իւր հարսնացուն, որի երեսը մի բոպէ չէր հեռանում նորա աչքից. ինչպէս ամեն մի սիրահար նա փորում էր դանակով թանդաղին անուան առաջին տառը, հիւսուած իւր անուան սկզբնատառի հետ. այդ տառերի հիւսուածքը նորա համար երկու սրտերի միացման նշանն էր, բայց փոխանակ փորելու այդ տառերը ծառերի արմատների վերայ և թողնելու, որ նոցա հետ մեծանան, նա կրտում էր ուռնիների փոքրիկ ճիւղեր, հանում էր նոցա վերայից կեղեր և զարնանային հիւթից խոնաւացած մակերեւոյթի վերայ փորւմ էր իւր սիրած տառերը. յետոյ իբրև յիշատակ իւր երեակայութեան և իբրև նշան իւր սիրոյ, ընծայում էր այդ ճիւղքերը իւր հարսնացուին:

Մէկ անգամ, երբ նորան այգպիսի աշխատանքը շատ լաւ յաջողել էր, նա փաթաթեց մէկ կտոր մագաղաթի մէջ ուռնու փոքրիկ ճիւղքը թանգագին տառերով, և տարաւ հարլեմ. միւս օրը ուղենալով զմայել իւր աշխատանքի վերայ, նա բացեց մագաղաթը և ի՛նչ զարմանք. մագաղաթի վերայ երևում էին ճիշտ նոյնպիսի տառեր հակառակ կողմով և շէկ գոյնով. բանն այն է, որ ուռուցիկ տառերը, որ փորուած էին խոնաւ ուռնու վերայ, գիշերուայ ընթացքում դուրս էին տուել հիւթը և արտատպել էին մագաղաթի վերայ իրենց զծագրու-

Թիւնը: Կոստերի համար այդ մէկ զիւտ էր: նա վեր-
ցրեց տախտակ, փորեց նորա վերայ շատ նոր տա-
ռեր և փոխանակ հիւթի, Թրջեց նորան սև հեղու-
կով և այդպէս ունեցաւ առաջին տպագրական տախ-
տակը. բայց այդ տախտակով կարելի էր տպագրել
միայն մի երես. նորա տառերը շարժական չէին. և
նոցանով կարելի չէր այն անթիւ բաղադրութիւն-
ներն անել, որոնք կարևոր էին գրած խօսքի բազ-
մատեսակ պիտոյքների համար: Խեղճ լուսարար Կոս-
տերի գտած հնարքը կարող էր ծածկել զեանի բո-
լոր երեսը տախտակներով, վերան փորուած բարձր
և ցածր տառեր, բայց այնուամենայնիւ այդ տախ-
տակները չպէտք է կարողանային շարժական տառե-
րով մէկ արկղի տեղ բռնել: Բայց և այնպէս տպա-
գրական արուեստի սկիզբը դրուել է հարլէմի խո-
րանում, և կասկածելի է, թէ այդ զիւտի փառքը
Գուտտէներգինը թէ Կոստերինն է, եթէ մէկ հան-
գամանք չպարզէ, որ Կոստերի զիւտը միայն սիրոյ
պտուղ էր և հասարակ պատահմունք, այն ինչ
Գուտտէներգինը՝ տոկուն հետազօտութիւնների և
հանձարեղ խելքի արդիւնք էր:

Ե.

Երբ Գուտտէներգ այդ կոպիտ փորուած տախ-
տակը տեսաւ, նորա միտքը, կարծես, կայծակի լոյս

առաւ. նա նայում էր տախտակին, մտքով նորան
բաժանում էր մասերի, ծալում էր, բաց էր անում,
նորոգում էր, լրացնում էր, շուռ էր տալիս, քսում
էր թանաքներով և ամրացնում էր բեւեռներով. լու-
սարարը ներկայ էր և զարմացած էր նորա երկար
լուծութեան վերայ. նա չէր հասկանում, որ Գուտտէն-
բերգը ծնանում էր այդ վայրկեանին մի մեծ գաղա-
փար, արդէն տասը տարի իւր գլխումը կրելուց յե-
տոյ: Գուտտէներգ, հեռանալով Կոստերի մօտից,
տարաւ իւր հետ ամբողջ մի նոր արուեստ:

2.

Միւս օրը, ինչպէս մէկ մարդ, որ գտնում է գանձ
և չէ կարող հանգստանալ ոչ ցերեկ, ոչ զիշեր,
մինչև նորա տեղաւորելը մէկ ապահով տեղ, Գուտ-
տէներգն էլ թողնում է հարլէմը, շտապ քայլերով
գնում է դէպի վեր Ռինտսի ափերով, գալիս է Ստրաս-
բուրգ, փակվում է իւր գործանոցում, իւր ձեռքով
շինում է ամեն հարկաւոր գործիքները, փորձում է
մէկը, միւսը, կտարում է, թողնում է սկսածը, նո-
րից ձեռք է առնում, դարձեալ ձգում է, յետոյ նո-
րից սկսում է իւր փորձերը և վերջապէս հասնում
է այն կէտին, որ մագաղաթի վերայ յաջողութեամբ
տպվում են այբբէնարանի բոլոր քսան և չորս տա-
ռերը: Այդ առաջին տպած այբբէնարանն էր, թէև

կողիտ, բայց շատ նշանաւոր. այդ այն սկզբնական քսան և չորս տառերն են, որոնք իրենցով ծածկեցին բոլոր երկրիս երեսը և որոնց մէջ մարմնացաւ միաբը. Գուտտէնբերդ շատ փորձերից յետոյ վճռեց կտրատել փայտից փոքրիկ խորանարդներ, ամեն մէկի վերայ փորեց մէկ տառ և յետոյ իւրաքանչիւրը ծակերով, համրիչի նման շարեց թեկն վերայ. այս անգամ փորձը միանգամայն յաջող էր:

է.

Նա այնպէս յափշտակուած էր յաջողութեամբ, որ դիշերը հազիւ կարողացաւ քնել. յուզուած և կցկտուր քնի ժամանակ նորա աչքին երևեցաւ մէկ տեսիլք, որը յետոյ ինքը պատմում էր իւր բարեկամներին. այդ տեսիլքի մէջ այնքան մարդարէութիւն կար և այնպէս մօտ էր ճշմարտութեան, որ կարգալով նորան, մարդս համոզվում է, թէ դա իմաստութիւն է, այլ ոչ թէ տենդային յնորք:

Ահա անանդութիւնը այդ տեսիլքի մասին, ինչպէս որ գրուած և պահուած է Բէկլի ժողովածուի մէջ:

«Սուրբ Աբրողաստի վանքում խուցի մէջ մէկ մարդ էր նստած սեղանի մօտ գլուխը ձեռքին, գունատ, երկար մօրուքով և անշարժ հայեացքով. այդ մարդու անունն էր Յովհան Գուտտէնբերդ. ժամա-

նակ առ ժամանակ նա բարձրացնում էր գլուխը և նորա աչքերը կարծես փայլում էին ներքին կրակով. այդ լուպէներին Յովհանը ուրախացած շփում էր իւր մօրուքը. այդ նշանակում էր թէ նորա աչքերին երևում էր այն խնդրի լուծումը, որի համար նա այնքան աշխատում էր. յանկարծ Գուտտէնբերդ վեր է կենում, աղաղակում է, կարծես, թեթևանալով իրեն երկար ժամանակ տանջող մաքից. Յովհանը վազում է պահարանի մօտ, հանում է այնտեղից մէկ սուր գործիք և տենդային արագութեամբ սկըսում է կտրել փայտի փոքր կտոր. նորա բոլոր շարժումների մէջ երևում էին ուրախութիւն և յուզմունք, կարծես վախենում էր՝ թէ չլինի իւր գաղափարը, այդ գտած ագամանդը, զնայ իւր ձեռքից, որը նա ուզում է յղկել գեղեցկացնել ապագայ սերնդի համար. նորա ճակատը ծածկուել էր քրտնքի կաթիլներով, իսկ աչքերը հեռուում էին գործի ընթացքին: Այդ կերպով նա երկար աշխատեց և ժամանակը անցաւ նորա համար աննկատելի: Վերջապէս նա թաթախում է փայտի կտորը մէկ սև հեղուկի մէջ, դնում է նորան մագաղաթի վերայ և այն ձեռքը, որով բռնել էր փայտը, բոլոր մարմնի ուժով սեղմում է. նա այդ ձեռքիցը կազմում է մէկ բան, որ նման է մամուլի. ուռուցիկ փորուած տառը դուրս է գալիս մագաղաթի վերայ՝ նա տեսնում է իւր ձեռագործը և ուրախութեան ու ուր-

ւորութեան մի նոր ազազակ թռչում է շրթունքից. նա փակում է աչքերը այնպիսի բարեպաշտութեամբ, որ նորան կարող էին նախանձել դրախտի բնակիչները և թուլացած ընկնում է նստարանի վերայ. երբ քունը յաղթում է նորան, նա կիսաձայն կրկնում է. «Ես անմահ եմ»:

«Այն ժամանակ երեւցաւ մէկ տեսիլք, որը նորա հոգին վրդովեց:

«Ես լսեցի, ասում էր նա, երկու անձանօթ զանազան ձայներ, որոնք հերթով իմ հոգուս խորքերում խօսում էին ինձ հետ. մէկը նոցանից ասաց ինձ. «Ուրախացիր, Յովհաննէ, դու անմահ ես. այսուհետեւ քեզանով ամեն տեսակ լոյս պէտք է սփռուի աշխարհիս երեսին. քո գիւտի շնորհիւ այն ազգերը, որոնք քեզանից հազարաւոր մղոն հեռու են ապրում և ծանօթ չեն մեր երկրի գաղափարներին, կը կարգան և կըհասկանան բոլոր այն մտքերը, որոնք հիմայ դեռ լուռ են, բայց կըտարածուեն ու կ'աձեն ինչպէս արևի ճառագայները ցօղի կաթիլների մէջ:

«Ուրախացիր, Յովհաննէ, դու անմահ ես. դու այն թարգմանն ես, որին սպասում էին ազգերը, որպէս զի կարողանան խօսել միմեանց հետ. դու անմահ ես, որովհետեւ քո գիւտը շատ մտքերի կըտայ յաւիտեականութիւն, որոնք առանց քեզ մեռած կըծնէին. շնորհակալութեան զգացումունքով նոյն այդ մտքերը անմահ կ'անուանեն նորան, որը իրենց անմահացուց»:

Այդ ձայնը լսեց, թողնելով ինձ հիացման մէջ, բայց լսուեց միւս ձայնը, որը սասաց ինձ.

«Այո, անմահ ես դու, Յովհաննէ, բայց ի՞նչ դնով. արդեօք մի՞շտ քեզ նմանների մտքը բաւական մտքուր և բաւական սուրբ է լինելու, որ արժանի լինի նորան հաղորդել մարդկային ցեղին. չէ՞ որ շատ մտքեր արժանի են ոչնչանալու քան թէ կրկնուելու և տարածուելու աշխարհիս երեսին:

«Մարդս աւելի ապականուած է քան թէ իմաստուն և երջանիկ. նա կըպղծէ այն պարզերը, որ դու նորան տալիս ես. նա ի՛չարք գործ կըդնէ այդ նոր ընդունակութիւնը, որ դու նորա համար ստեղծում էս. շատ դարեր քո յիշատակը կ'անիծեն, քան կ'օրհնեն»:

«Կըծնուին մարդիկ զիտուն և զրաւիչ խելքով, բայց հպատ և փչացած սրտով. առանց քեզ այդ մարդիկը կըմնային ստուերի մէջ. փակուած լինելով նեղ շրջանում, նոքա միայն կ'անբախտացնեն ժամանակը և իրենց մերձաւորներին. իսկ քո պատճառով նոքա կըկուրանան և կ'անբախտացնեն ու կըտանեն զէպի յանցանք բոլոր ժամանակ մարդիկներին»:

«Նայիր այդ միլլիոնաւոր մարդիկների վերայ, որոնք մօտենալով վատերի հետ, կործանուել են. նայիր այդ երիտասարդութեան վերայ, որ փչացած են գրքերից, որոնց թերթերը թոյնով են թաթախուած և թունաւորում են մարդուս մտքը»:

«Նայիր այդ մատաղահաս օրիորդիների վերայ, որոնք կորցրել են ամօթը, հաւատը, անխիղճ են դէպի աղքատները և այդ այն գրքերի շնորհիւ, որոնք թունաւորում են մարդու սիրտը:

«Նայիր այն մայրերի վերայ, որոնք լաց են լինում իրենց տղայոց համար:

«Նայիր այն հայրերի վերայ, որոնք կարմում են իրենց տղջիկների համար:

«Յովհանն, անմահութիւնը, որի համար պէտք է վճարել այդքան արտասուքներ և այդքան թշուառութիւններ, շատ թանգ գնուած չի լինիլ մի՞թէ քեզ համար պարծանք է ձեռք բերել փառքը այդ գնով, Յովհանն, քեզ չէ սարսափեցնում այդ պատասխանատուութիւնը, որը յանձդ ես առնում այդ փառքի համար:

«Ասէ ինձ, Յովհանն, ապրիր այնպէս, իբրև թէ ոչ մէկ գիւտ չես արել. նայիր քո գիւտի վերայ ինչպէս մէկ գրաւիչ բայց վտանգաւոր ցնորքի վերայ, որի իրագործումը այն ժամանակ միայն օգտակար և սուրբ կը լինէր, երբ մարդս բարի լինէր. . . մարդը չար է. իսկ չարերի ձեռքը զէնք տալ մի՞թէ չէ նշանակում մասնակցել այդ չարագործութիւնների մէջ»:

«Այդ ժամանակ վախի և կասկածների մէջ ես գարթեցի և մէկ ըոպէ տատանվում էի. բայց յետոյ մտածեցի, որ Աստուծոյ պարգևները, ինչքան էլ

նոքա երբեմն վտանգաւոր լինեն, բայց երբէք վատ չեն լինում, և որ աւելորդ զէնք տալ մարդու բանականութեանը ու աղատութեանը, նշանակում է մի նոր և շատ ընդարձակ ճանապարհ բանալ անմահ հոգու և յաւիտենական ճշմարտութեան առաջ:

«Եւ ես վճռեցի շարունակել նախատանքը իմ գիւտիս վերայ»:

36/176

Գուտտէներդ գնահատելով իմ գիւտիս բարոյական և նիւթական նշանակութիւնը, շուտով զգաց, որ այդպիսի գործի համար բաւական չեն միայն իւր տկար բազուկները, կարծատե կեանքը և չափաւոր հարստութիւնը. նորան հարկաւոր էին երկու հակառակ բաներ. անհրաժեշտ էր գանել ընկերներ, որոնք կարողանային օգնել իւր ծախսերին ու աշխատանքին, և անհրաժեշտ էր առ ժամանակ ծածկել ընկերներէց իւր իսկական նպատակը, որպէս զի նոքա չտարածէին գիւտի մասին և չընկներ ուրիշ ձեռք իւր փառքը: Նա դիմեց սկզբից Սարասբուրդի և Մայնցի մէկ քանի ծանօթ և հարուստ ազնուականներին, բայց, երևի, ամենքը մերժում էին նորան, որովհետեւ այդ ժամանակներն ամեն մէկ արհեստ ազնուականների աչքում ստոր էր համարվում. ազնուականն այն ժամանակ միայն կար դ էր

արհեստաւոր լինելը երբ հրաժարուէր բոլոր յարաբե-
րութիւններէց իւր ընկերութեան հետ: Գուտաէնքերդ
վճուեց անել մէկ վտահ քայլ: եղաւ արհեստաւոր
և մտաւ արհեստաւորների շրջանի մէջ. նա խառ-
նուեց ժողովրդի հետ, որպէս զի կարողանայ ժամա-
նակին նորան կանգնեցնել բարձր մտաւոր և բարո-
յական կէտի վերայ:

Ուզեցաւով մի և նոյն ժամանակ պարապել «նոր
հրաշալի գեղարուեստներով», ինչպէս են՝ ժամագոր-
ծութիւնը, յղիագործութիւնը և ակնավաճառու-
թիւնը, նա պայման կապեց Ստրասբուրգի երկու
հարուստ արհեստաւորների հետ, որոնց անունն էր
Սնդրէաս Իրիտցեգէն և Յովհան Բուֆֆէ, իսկ յե-
տոյ նոյնպէս Փաուստի հետ, որը Մայնցում սեղա-
նաւոր էր և ոսկերիչ: սորա անունը պատճառ եղաւ,
որ ժողովրդի երեակայութիւնը շփոթում էր նորան
Գերմանիայի յայտնի կախարդ Փաուստի հետ, որ
զիտէր բնութեան բոլոր գաղտնիքները և յարաբե-
րութիւն ունէր ողիների հետ. այդպիսով տպագրու-
թեան ծագումը ժողովուրդը բացատրեց կախարդու-
թեամբ. վերջապէս Գուտաէնքերդ ընկերացաւ և
հայրմանի հետ, որի եղբայրն Ստրասբուրգում ա-
ռաջինն էր հիմնել թղթի գործարան:

Որպէս զի աւելի երկար ժամանակ ծածկէ ըն-
կերներից իւր ձեռնարկութեան իսկական նպատակը,
Գուտաէնքերդ պարապում էր նոցա հետ զանազան
երկրորդական արհեստներով. ծածուկ շարունակելով
իւր խողարկութիւնները տպագրական մեքենայի
կատարելագործութեան համար, նա մի և նոյն ժա-
մանակ բացարձակ պարապում էր և ուրիշ արհեստ-
ներով. նա սովորեցուց Իրիտցեգէնին թանգապին
քարեր թրաշելու արուեստը, իսկ ինքը Վինետիկի
ապակիներ էր յղիում հայելիների համար, որոնց
գնում էր պղնձէ շրջանակների մէջ և զարդարում
էր փայտից կտրած նախշերով. գոքա պատկերաց-
նում էին զանազան անձերի հին և նոր Կտակարանից
և զիցաբանութիւնից. այդ ընկերութիւնը մեծ փող
էր վաստակում հայելիներից, որոնք վաճառվում
էին Ախէնի սոնավաճառում: այդպէս Գուտաէնքերդ
միջոց էր գտնում ծածկելու գաղտնի ծախսերը, որ
նա գործարարում էր իւր զիւտը գլուխ հանելու և
կատարելագործելու համար:

Գուտաէնքերդ աւելի լաւ ծածկելու համար իւր
պարապմունքը ժողովրդի հետաքրքրութիւնից, որը
սկսել էր արդէն կասկածել նորան կախարդութեան
մէջ, զնաց քաղաքից դուրս, և Ս. Սբրոգաստի վան-
քի աւերակների մէջ շինեց իւր արհեստանոցները.

այդտեղի հարեաններն էին միայն աղքատ ժողովուրդը. այնպէս որ այդ առանձնութիւնը շատ յարմար էր նորա առաջին փորձերի համար:

Վանքի ընդարձակ բակերի խորքերը պարապմունքի համար նա տուեց իւր ընկերներին, որոնք այնքան կարօտ չէին ծածկուելու, իսկ ինքը ընտրեց մէկ առանձին խուց և բնակուեց այնտեղ մենակ. նորա դուռը միշտ կողպած էր և երբէք ոչ ոք ներս չէր մտնում նորա բնակարանի շէմքից. կարծում էին, թէ նա այնտեղ պարապում է մտկարդակներ գծելով, և նկարելով հայելիների շրջանակների և ոսկեղէնների համար զանազան նախշեր. բայց նա անցնում էր օրեր և անքուն գիշերներ, տանջուելով իւր գիւտը իրագործելու վերայ. նա կտրատեց փայտից շարժական տառեր, հասար գտաւ ձուլել այդ տառերը մետաղից. նա գլուխ էր կտորում, թէ ինչ միջոցով կարող է այդ տառերը դնել փայտէ և երկաթէ կաղպարների մէջ, որպէս զի կազմուեն նոցանից նախադասութեան բառեր, սողեր, երեսներ, թղթի վերայ պատշաճաւոր կերպով տեղաւորելու համար. նա գտաւ գոյնգոյն թանաքներ, ձիթոտ և չոր, վրձիներ և բարձեր, թանաքը տառերի վերայ քսելու համար, տախտակներ և շրջանակներ, տառերը միասին բռնուելու համար. գտաւ և պտուտակներ ու ճնշիչներ նոցա թղթի վերայ սեղմելու համար: Ամիսներն և տարիներն անցնում էին յա-

ջող կամ անյաջող փորձերի վերայ, որոնք Գուտաէներդի կարողութեանը և ընկերութեան դրամագլխին վնասում էին:

Վերջապէս շինեց փոքր զիւքով մամուլ, որը իւր կարծիքով, մէկ մէքենայի բոլոր յարմարութիւնները ունէր իւր նպատակին համապատասխան. նա առաւ այդ օրինակը վերարկուի քղանցքի տակ, դնաց քաղաք, Կօնրադ Զաչբախի մօտ, որը լաւ սրլում էր փայտէ և մետաղէ իրեր, ու պատուիրեց նորան շինել այդ տեսակ մէքենայ մեծ զիւքով. նա խնդրեց վարպետին այդ գործը ծածուկ պահել և ասոց միայն, թէ այդ այն տեսակ գործէք է, որի օգնութեամբ զարմանալի գեղարուեստական և մէքենական իրեր դուրս կրգան և որից ժամանակին անսովոր հրաշքներ պիտի տեսնեն:

Սրողը առնելով ձեռքը այդ օրինակը, շուտ տուեց նորան ամեն կողմ և փորձուած վարպետի արհամարհական ժպիտով, որը տեսնում է առաջին աշակերտական աշխատանքը, ասաց նորան փոքր ինչ ծաղրելով.

«Պարտն Յովհանն, չէ՞ որ ձեզ պէտք է մէկ հասարակ մամուլ»:—Այո, պատասխանեց Գուտաէներդ լուրջ և յափշտակուած ձայնով.— յիշաւի այդ մամուլ է, բայց այնպիսի, որից շուտով անսպառ ալիքներով պէտք է բղիէ մէկ այնպիսի հրաշալի բնակիչ, որը երբէք մարդս խմած չէ, այդ մամուլի

օգնութեամբ Աստուած պէտք է տարածէ իւր «խօսքը», նորանից սուրբ ճշմարտութեան աղբիւր պէտք է վազէ. նա կը լինի նոր ճրագ, որը կը ցրուէ տգիտութեան խաւարը և կը լուսաւորէ մարդիկներին մէկ անծանօթ լուսով: Գուտտէներդ զնայ. սրողը ոչինչ չհասկանալով նորա խօսքերից, շինեց մեքենան և տարաւ Աբրոգաստի վանքը:

Սյդ առաջին տպագրական մամուլն էր:

Սրողը տալով Գուտտէներդին այդ մեքենան, հասկացաւ, որ այդտեղ մէկ գաղտնիք կայ թագնուած: «Ես տեսնում եմ, պարոն Յովհանն, ասաց նա Գուտտէներդին, որ դուք յիրաւի յարաբերութիւն ունիք ողիների հետ. սորանից յետոյ, ես կը հնազանդուիմ ձեզ ինչպէս մէկ ոգու:

Ժ.

Երբ Գուտտէներդ ունեցաւ իւր ուղած մամուլը, սկսեց գրքեր տպել. այդ մամուլի տակից առաջին դուրս եկած գրքերի մասին քիչ տեղեկութիւններ են մնացել. բայց զիտեսալով նորա շատ բարեպաշտ բնաւորութիւնը, պէտք չէ կասկածել, որ առաջին տպագրական գործը եղան Սուրբ Գրքերը. Աստուծոյ ներշնչմամբ և նորա խօսքի համար հնարած արուեստը իւր սկիզբը դրեց Ասածուց, ինչպէս վկայում են Մայնցի յատագայ հրատարակութիւնները, «սաղմոս-

ներն» և լատիներէն «Աստուածաշունչը» Մայնցում առաջին անգամ տպած գրքերն են, որոնք Գուտտէներդի մամուլի տակից են դուրս եկել: Աստուծոյ անուան փառաբանութիւնը և աղօթքը նորա անունով առաջին երկու ձայներն են, որ հնչեցին տպագրական մամուլի միջոցով բարեպաշտ և անբախտ հնարողի ձեռքի տակից. տպագրական մամուլի գործունէութեան սկիզբը պէտք է յաւիտեան մնայ նորա համար իբրև մէկ փառաւոր յիշատակ:

Սյդ առաջին հրատարակութեանց մանրամասնութիւնները չկան մինչև անգամ Ստրասբուրգում և Մայնցում, որովհետև Գուտտէներդ համեստութիւնից թէ հպարտութիւնից իւր տպագրական հրատարակութիւնների ոչ մէկի վերայ չէ դրել իւր անունը. ոմանք ասում են, որ նա չէ ստորագրուել քրիստոնէական համեստութիւնից, չուզեցաւ այդ փառքը մարդկային անուանը յատկացնել, որովհետև նա իւր գիւտի պատճառը համարում էր Ասածուն: Իսկ ոմանք կարծում են, թէ նա չէ տպել իւր անունը գրքերի վերայ, որովհետև այն ժամանակ տրպելը, ինչպէս ամեն արհեստ, համարվում էր մէկ առևտրական գործ ազնուականներին անվայել. այդ արհեստը կարող էր ստորացնել նորա ցեղի և դասակարգի անունը և նորան զրկել պատուից իւր հայրենիքում:

Յայտնի է միայն Գուտտէներդի մի պարզեա-

գրեց, որ տուել է իւր քրոջը Գէբէլին, որը կոյս էր Մայնցի Ս. Կլարա վանքում: նա Ստրասբուրգում տպուած գրքեր է ուղարկել քրոջը և խոստացել է, ինչ որ նոր տպուելի, այն էլ ուղարկելու:

Սյդ յաջողութիւնից յետոյ Գուտտէրերգ պէտք է կրէր շատ վշտեր: Մենք տեսնք, որ փողի կարիքը ստիպեց նորան որոնել ընկերներ, և օգնականների անհրաժեշտութիւնն անհամար գործերի պատճառով ստիպեց նորան պարզել իւր ընկերներին և ուրիշ շատ արհեստաւորների իւր գործի ընթացքը և մինչև անգամ իւր գիւտի մէկ քանի գաղտնիքները: Ընկերները ձանձրանալով փող տալու այնպիսի գործի համար, որ իրենց ոչ մի օգուտ չէ բերում, հրաժարուեցին օգնել: Գուտտէրերգ աղաչում էր նոցա չթողնել հէնց այն լսպէին, կրք մօտ էին արդէն փառքն ու հարստութիւնը: Նոքա համաձայնեցին նորից փող տալու այն պայմանով, որ նա իրենց ընկեր համարի իւր բոլոր գաղտնիքներին, բոլոր օգուտներին, սեփականութեան բոլոր իրաւունքին և փառքին:

Իւր գործի յաջողութեան համար նա ծախեց նոցա իւր փառքը: Գուտտէրերգի անունն անհետացաւ. ընկերութիւնը կուլ տուեց իրեն հիմնադրին. հնարողը շուտով եղաւ իբրև մէկ հասարակ մշակ իւր սեփական արհեստանոցում: Սյդպէս էր և Քրիստափոր Կօլումբոսը, որ շղթայակապ վերադարձաւ

հայրենիք իւր սեփական նաւով, մինչդեռ նա նոր էր գտել նոր աշխարհը իւր նաւաստիների հետ:

ԺԱ.

Սյդ դեռ քիչ էր. ընկերներից մէկի ժառանգները դատ բացին Գուտտէրերգի դէմ, որպէս զև խլեն նորանից թէ գիւտի և թէ սեփականութեան իրաւունքը, և խանդարեն գործ դնելու իւր օգտին տպագրական արուեստը. նոքա կանչեցին նորան Ստրասբուրգի դատարանը, որ ստիպեն իսկապէս հրաժարուելու իւր իրաւունքներից: Իստարանի առաջ նորա նեղութիւնը չափազանց էր. իրեն արդարացնելու համար, նա ստիպուած էր իւր արուեստի մանրամասնութիւնները բացատրել, որ նա բոլորովին չէր ուզում հրատարակել, որովհետև ապագայում յոյս չէր մնալ իւր ձեռքն առնել այդ գործը: Իստաւորները հետաքրքրութիւնից դրդուած, խորամանկ հարցմունքներ էին տալիս, որոնց պատասխանելով, կրքացուէին տպագրութեան բոլոր գաղտնիքները: Նա այդ պատասխաններից խոյս էր տալիս, աւելի լաւ համարելով տարուել գործը, քան թէ բացատրել ամենքին իւր արուեստի գաղտնիքը: Իստաւորները իրենց նպատակին հասնելու համար կանչեցին Գուտտէրերգի հաւատարիմ բանուորներին և հրամայեցին յայտնել իրենց ամեն բան, ինչ որ զիտեն.

այդ պարզ և բարեխիղճ մարդիկ, որոնք Գուտտէներգին հաւատարիմ էին, հրաժարուեցան ցուցումներ տալու. նոքա աւելի լաւ համարեցին Գուտտէներգին հաւատարիմ մնալ, քան թէ նորա ազահ ընկերները. սպաղրական գլխաւոր դադանիքը չիմացան. Գուտտէներգ վնասուած, գուցէ և աքսորուած, հեռացաւ մենակ իւր հայրենի Մայնց քաղաքը, որ կարողանայ նորից գործ սկսել և վերականգնել իւր խորտակուած կեանքն ու փառքը:

Նա դեռ երիտասարդ էր. Ստրասբուրգի դատի աղմուկը նորա անունը բարձրացուց ամբողջ Գերմանիայում. բայց դէպի հայրենիք, որը թողել էր իբրև ազնուական, հիմայ վերագարձաւ ինչպէս մէկ հասարակ արհեստաւոր. անպատուութիւնը, աղքատութիւնը և փառքը մըցում էին միմեանց հետ նորա բաղդի մէջ. միայն սէրը ճանաչեց նորան, ինչպէս յիշուի նա էր և ինչպէս որ լինելու էր ժամանակին:

ԺԲ.

Ահա թէ ինչ են ասում տեղական աւանդութիւնները այդ սիրոյ մասին, որն և հաստատվում է երկու իսկական յիշատակարաններով, որոնք պահուած են Ստրասբուրգի դիւանում և նշանակուած են 1437 թուով. մէկը նոցանից ասում է՝ որ «տի-

կին Անետա դէ լա Պորտ-դէ-Ֆէր», Գուտտէներգի կինը, Ստրասբուրգի եկեղեցուն նուէրք է տուել, որ յիշատակեն իւր և ժառանգների անունները, իսկ միւսը նորա կնոջ մահուան վկայականն է:

Գուտտէներգը իւր երկրորդ աքսորման ժամանակ ծանօթացաւ Ստրասբուրգի մէկ մատաղահաս օրիորդի հետ, որը նոյնպէս ազնուական էր և սիրեց Գուտտէներգին. նորա անունն էր Անետա դէ լա Պորտ-դէ-Ֆէր, անկասկած Ռենոսի ափերի մէկ որ և է ամրոցի անունով, որը պատկանում էր նորա ցեղին. Գուտտէներգ սիրահարուեց նորա վերայ այն բոցավառ, լուրջ և հաստատուն սիրով, որ միայն կարող էին սիրել այն ասպետական ժամանակների մարդիկ. նոքա գրաւոր միմեանց խօսք տուին պսակուելու. երբ Գուտտէներգ ընկաւ աղքատութեան և անբախտութեան մէջ, Անետան միայն նորա համար պահել էր իւր սիրտը, երիտասարդութիւնը և դեղեցիութիւնը: Գուտտէներգ Մայնց վերադառնալիս պէտք է իսկոյն իւր հարսնացուին առաջարկութիւն անէր և կատարէր իւր տուած երդումը, բայց նա չարաւ. արդեօք նա վախենում էր, ազնիւ և ամենի յարգած Անետային ձգել անպատուութեան և աղքատութեան մէջ, որոնց կնիքակայ էր եղել ինքը, թէ՛ նա զգում էր, որ ինքը արդէն անարժան է միանալ այն դասակարգի օրիորդի հետ, որի իրաւունքներից նա հրաժարուել էր. ինչ և իցէ, Գուտ-

տէնքերդ չպահանջեց Հարսնացուից նորա սուլաձ խօսքերի կատարումը և ինքն էլ չկատարեց իրենը. նա սպասում էր վերականգնել իւր անունը և այն ժամանակ միայն առաջարկութիւն անել Անեսային: Նորա քաղաքավարութիւնն և համեստութիւնը յաղթեցին Հարսնացուի քնքոյշ խնդիրներին. Անեստան զիմեց Ստրասբուրգի դատարանին, որ ստիպէ փեսացուին կատարելու երբեմն սուլաձ խոստմունքը՝ պսակուելու իրեն հետ:

Գառարանին դիմելը միակ վաւերական վկայութիւնն է Գուտտէնբերգի և Անեսայի պատկի մասին և այդ մինչև հիմայ կայ: Գուտտէնբերգ վերջապէս զիջաւ սիրոյն և պսակուեց Անեսայի հետ. նոքա երկխայք ունեցան, որոնք փոքր ժամանակ մեռան:

Մեծ մարդիկների ժառանգութիւնը նոցա գիւտերն են, իսկ ժառանգները ամբողջ մարդկային ցեղը:

Դորանից յետոյ 1439 թուին, երբ դասաստանով վճռուեց, որ Գուտտէնբերգը Անդրէաս Դրիտցէզէնի ժառանգներին վարձատրութիւն տայ, բայց դորա փոխարէն միակ ինքը մնայ իւր զաղանկքի տէրը, նա թողեց Ս. Սերոգաստի վանքն և դնաց Ստրասբուրգ, ապրեց այն տան մէջ, որ կոչվում էր կինդանբանական պարտէզ (Thiergarten) և հիմնեց իւր առաջին տպարանը:

Նկատելու արժանի է, որ նոյն իսկ այն տեղում, որտեղ նորա սուլան էր, հիմայ համալսարան է շե-

նուաձ. կարծես առաջուց այդ տեղը նշանակուած էր լուսաւորութեան բարձր գործի համար, որին տպագրութիւնն սկիզբն դրեց և որը յետոյ այնտեղից սկսեց տարածուել դասատուութեան միջոցով:

Երբ Գուտտէնբերգ 1446 թուին հեռացաւ Ստրասբուրգից, թողեց այնտեղ աւանդութիւններ իւր արուեստի մասին իրեն օգնականների և բանուորների միջոցով, որոնք զիտէին նորա գիւտի և միջոցների զաղանկքը: Շուտով մէկ նօտար, Մենտել, կամ Մենտելին անունով, որը միայն 1448 թուին ստացել էր Ստրասբուրգի քաղաքացու անուն, և Էկշտէյնը, կկեղեցու էրեցը, որոնք բոլորովին վարժուած չէին այդ արհեստի մէջ, քանի որ այն ժամանակ դեռ շատ քիչ յայտնի էր, Կարտեղեանի վանքի զանձարանի օգնութեամբ տպարան բացին և մեծ եռանդով սկսեցին տպել ու հրատարակել գերմաներէն Աստուածաշունչ: Մենտելի տպարանից շատ ուրիշ զրբեր դուրս եկան մէկը միւսի ետեւից. նա շուտով հարստացաւ, այն ինչ Գուտտէնբերգ աղքատութիւնից հալածուած, ինչպէս մէկ փախստական, վերադարձաւ Մայնց:

Ստրասբուրգ և Մայնց անկախ քաղաքների իրար մէջ ունեցած մրցումը և հարստութիւնը, որի շնորհիւ Մենտելի ազդեցութիւնը զօրացաւ, նպատակեցին վերջինիս փառասիրութեանը և օգնեցին նորան փոխել Գուտտէնբերգի անունը իւր անունն հետ: Այդ

այնպէս նորան յաջողուեց, որ մէկ քանի տարի Գուտտէները մոռացուած էր, կամ դիտմամբ ա- նուշագիր էր թողուած. իսկ Մենտելը Ստրասբուր- գում համարվում էր «Աստուածային արուեստը» գտնող և նորա պատուին տօներ էին կատարվում:

ԺԳ.

Վերադառնալով Մայնց և իւր սիրելի կնոջ ազ- դեցութեամբ դուրս գալով անպատիւ վեճակից, Գուտտէները բոլորովին նուիրուեց իւր գործին: Ընկերանալով Փաուստի և նորա փեսայ Շէֆֆերի հետ, նա Մայնցում շինեց արհեստանոցներ և ըն- կերութեան անունով սկսեց հրատարակել զարմա- նալի մաքուր տպագրութեամբ Աստուածաշնչի և Սաղմոսի գրքեր:

Շէֆֆերը երկար ժամանակ պարսպել էր արտա- գրելով և վաճառելով Փարիզում ձեռագիրներ. նո- րա ճանապարհորդութիւնները և յարաբերութիւն- ները Փարիզի գեղարուեստագէտների հետ պատճառ- եղան, որ նա ծանօթացաւ, թէ ինչպէս պէտք է մշակել մետաղները մեքենաբար: Վերադառնալով Մայնց, նա նոր միջոցներ գտաւ ձուլելու արձձից շարժական տառեր, պղնձէ մայրերի մէջ. այն ժա- մանակ գրերը շատ մաքուր էին տպվում. այդ նոր միջոցով տպուած էր և 1457 թուի Սաղմոսը. այդ

առաջին գիրքն էր, որի տարին նշանակուած է: Շուտով Գուտտէներգի հսկողութեան տակ դուրս եկաւ և Մայնցի Աստուածաշունչը, որը նոյնպէս Շէֆֆերի ձուլած գրերով էին տպուած և դա հա- մարվում էր տպագրական արուեստի օրինակելի ար- գիւնք:

ԺԴ.

Այդ ժամանակ Գուտտէներգի նոր աշխատակից- ները՝ սեղանաւոր և արհեստաւոր Շէֆֆերը, ինչ- պէս և Ստրասբուրգի Մենտելը, կամ Մետելներ, նոյնպէս ուզեցան ծածուկ այդ անունը իրենց յառ- կացնել, ինչպէս և ուրիշ շատերը, յոյս ունէին խա- բել գոնէ ապագայ սերնդին, եթէ անկարելի էր խաբել ժամանակակից մարդիկներին: Շէֆֆերը մէկ թղթի մէջ, որ տպուած է Տիտոս Լիվիոսի գերմա- ներէն թարգմանութեան հետեւ, որի մէջ այդ թարգ- մանութիւնը նուիրվում է Մաքսիմիլիանոս կայսերը, խոստովանվում է՝ «որ տպագրական արուեստը գտել է Մայնց քաղաքի երեւելի մեքենագործ Յովհան Գուտտէներգը»: Բայց եօթը տարուց յետոյ, ինչ- պէս երևում է, Շէֆֆերն էլ, Փաուստն էլ մոռո- ցել էին այդ խոստովանութիւնը և իրենց յատկա- ցուցին գիւտի բոլոր փառքն ու պատիւը:

Շուտով գորանից յետոյ Մաքսիմիլիանոս կայսրը

տպարանապետներին հաւասար համարեց հեղինակներին հետ և յարգանքի արժանի. այդպէսով նա ոչնչացուց նոցա դէմ եղած նախապաշարմունքները: Նոցա արուեստը, նոյնպէս և իրենք, սկսեցին համարուել արհեստներ: Կայսրը թոյլ տուեց նոցա հազնելու արծաթով և ոսկով բանուած հագուստներ. այդ իրաւունքն ունէին միայն ազնուականները. նա տուեց նոցա արծուանիշ դրոշմ, որի թեւերը փռուած էին երկրագնդի վերայ—նշան տպած խօսքի ամենուրեք տարածուելուն:

ԺԵ.

Բայց այդ ժամանակ Գուտտէներգ արդէն չկար աշխարհիս երեսին. նորան վիճակուած չէր մտնել օրհնելու մտքի, կրօնի և քաղաքականութեան այս աւետեաց երկրին, որը նա տեսաւ միայն իւր տեսիլքի բարձրութիւնից Ս. Աբրոգաստի վանքում: Աշխատակիցները խլեցին նորանից փառքը և սեփականութիւնը, կարիքը աքսորեց նորան արդէն վերջին անգամ իւր հայրենիքից. մահը խլեց նորանից զաւակներին. և նորա միակ մխիթարութիւն մնաց կնոջ սէրը, որ հաւատարիմ էր նորա կեանքի ամեն մէկ փոփոխութիւնների ժամանակ, և որը զնում էր նորա ետեւից ամեն տեղ: Մերացած, առանց մէկ կտոր հացի և կնոջ մահից յետոյ մնալով առանց ընտա-

նիքի, նորան խնամում էր Նասասուլի իշխան մեծահոգի Աբուլֆը. իշխանը նշանակեց նորան պետական խորհրդական և սենեկապետ այն պատճառով, որ կարողանայ օգտուել այն հանձարեղ մարդու ընկերակցութիւնից և խօսակցութիւնից, որը յետոյ պէտք է խօսէր ամեն տեղերի և ամեն ժամանակների հետ: Նասասուն և նոյա թագաւորը, Գուտտէներգին ապաստարան տալով, յաւիտեան անմահացուցին իրենց անունը: Մէկ քանի տարի շարունակ հանդիստ և խաղաղ կեանք վարելով, Գուտտէներգ շարունակեց իւր ձեռքով տպել դրքեր. նա այնտեղ էլ մեռաւ, վաթսուն և ինը տարեկան հասակում:

Նա գրել էր իւր կտակի մէջ. «Ես կտակում եմ իմ քրոջս բոլոր այն դրքերը, որոնք տպել եմ Ս. Աբրոգաստի վանքում»: Խեղճին իրենից յետոյ ոչինչ չէր մնացել կտակելու, բացի այն հարստութիւնից, որ առհասարակ նորա պէս հնարագէտները թողնում են—այսինքն՝ նա թողեց յիշատակ աշխատանքների մէջ թառամած երիտասարդութիւնը, բոլոր կեանքի հալածանքները ու անարգարութիւնները, իւր չզնահատուած ծառայութիւնը, շատ ծանր օրեր ու անքուն գիշերներ, և իւր ժամանակակիցների անուշադրութիւնը:

$$54 = 5 \times 6$$

$$70 = 6 \times 8 \quad 70 = 8 \times 6$$

$$049 = 8 \times 8$$

$$785 = 74 \times 845$$

$$74 = 7 \times 9$$

$$- 9 \times 5$$

$$045 = 6 \times 9$$

$$\begin{array}{r} 505 \\ \hline \end{array}$$

$$55$$

$$\times 4$$

$$\begin{array}{r} 748 \\ \hline \end{array}$$

$$74$$

$$\times 9$$

$$\begin{array}{r} 166 \\ \hline \end{array}$$

$$95 \times 6$$

$$\begin{array}{r} 49 \\ \hline \end{array}$$

$$43$$

$$.$$

$$\begin{array}{r} 64 \\ 08 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 35 \\ 08 \end{array}$$

«Ազգային գրադարան»

NL0082861

